

*Izvorni znanstveni članak
UDK: 786.6 (497.5 Imotski) "1834/1907"*

NACRTAK/ABSTRACT

Firma Bazzani kontinuirano djeluje od 1818. do iza prvog svjetskog rata. Kroz jedno stoljeće ovog djelovanja proizveli su više od 400 orgulja za crkve u Italiji i u južnoj Hrvatskoj. U ovom radu se nastoji odgonetnuti jedan od tih, danas nepostojećih, Bazzanijevih instrumenata čiji se ostaci čuvaju u franjevačkom samostanu u Imotskom.

Za kratkog boravka u Imotskome sredinom lipnja 1997. doznao sam od fra Vjeka Vrčića da u franjevačkom samostanu postoje sačuvani ostaci starih orgulja. Po njegovom kazivanju, a temeljem sačuvanih spisa,¹ dade se zaključiti slijedeće:

1. Orgulje je gradio Jakov (Giacomo) Bazzani iz Venecije 1834. g. za crkvu sv. Franje Asiškog u Imotskom.
2. Godine 1860. orgulje su demontirane i pohranjene, jer se crkva imala rušiti radi gradnje nove, veće.
3. Orgulje su ponovo postavljene na pjevalište novosagrađene crkve godine 1902.
4. Godine 1907. nabavljene su nove, pneumatske, znatno veće orgulje, od firme Braća Rieger iz Šleske.
5. Stare, Bazzanijeve orgulje preseljene su u crkvu sv. Ante u Vinjanima.
6. Za prvog svjetskog rata orgulje su očito bile u vrlo lošem stanju jer su seljani od olovnih svirala pravili sačmu za lovačke puške.
7. Zadnji preostali dio ovih orgulja, manualna zračnica, nalazi se sada u muzeju samostana u Imotskom kao eksponat.

O navedenim podacima, zračnici i pretpostavljenoj dispoziciji napisao sam kratku informaciju 1997. g.²

¹ Na žalost, spisi nisu bili dostupni. Zahvalan sam franjevcima u Imotskom, napose fra Vjeki Vrčiću na susretljivosti i ustupljenim podacima.

² Grad na gori br. 1. (27.), Imotski 1997., str. 59. i 60.

Naknadno sam dobio kopije samostanskih dokumenata³ koji se odnose na orgulje. Navodim ih kronološkim slijedom:

I. Procjena valjanosti dovršenih orgulja, Venecija, 7. kolovoza 1834.

II. Priznanica o isplati graditelju orgulja, Venecija, 7. rujna 1834.

III. Libretto - kronika o nabavi orgulja, Imotski, vjerojatno pisana tijekom 1835. g., napisao fra Vjekoslav Jerolim Vrdoljak.

IV. Blagoslov novih (Riegerovih) orgulja, Imotski, 21. travnja 1907.

Dana 15. ožujka godine 1834., dobrotom provincijala Provincije presvetog Otkupitelja, fra Frane Belamarića, u Šibeniku je napisana narudžba kojom se naručuje gradnja orgulja za crkvu sv. Frane Asiškog u Imotskom. Gradit će ih orguljar Giacomo Bazzani, iz Venecije, a zajedno s kućištem orgulje će zapadati 660 fiorina. Orgulje će imati 15 registara. Oko nabave su posebno skrbili gvardijan imotskog samostana fra Franjo Ciprijan Bušić i fra Vjekoslav Vrdoljak koji sebe titulira "Lettore di S. Teologija".⁴

U Veneciji je 5. kolovoza 1834. izvršena procjena valjanosti obavljenih radova (gradnja orgulja) za župnu crkvu u Imotskom. Procjenu je obavio potpisani Giacomo Dacij, pok. Francesca, graditelja orgulja.⁵ On ne navodi dispoziciju orgulja jer, po njemu, sve je opisano u narudžbi datiranoj 25. ožujka u Šibeniku, odnosno tabeli koja je sastavni dio narudžbe.

Dacij ističe da nema što prigovoriti skladu orgulja i skladu zvučnog korpusa, a niti materijalu, jer, gospoda Callido i Bazzani rade po tradiciji i precizno kako je to radio Petar Nakić.

U točki 2. izvješća spominje 13 registara navedenih u tabeli narudžbe, uz napomenu da Principale bassi i soprani zajedno imaju 45 svirala i čine jedan registar (u tabeli su označeni duplo). U istom pasusu spominje pedalnu klavijaturu i pedal za Tamburo.⁶

U točki 3. navodi materijal metalnih svirala. Prospektne svirale Principala i sve svirale registra Tromboncini izrađene su od kositra, a unutarne svirale od olova s primjesom kositra.

U točki 4. ističe da radovi u orahovini i mijehovi od jelovine odgovaraju savršeno u ispravnosti i materijalu.

³ Zahvaljujem na ustupljenim kopijama dr. Miljenku Grgiću.

⁴ Dokument III, Libretto, str. 2. i 3.

⁵ Dokument I, Procjena, str. 1. i 2.

⁶ Tamburo, akustički bubanj, efekt koji se postiže istodobnim uključivanjem 3-5 kromatskih svirala u registru Contrabassi (A + B + H...).

U točki 5. zaključuje da je sve dobro napravljeno: klavijatura, registratura i ostalo, te da je cijena radova realna. Što se tiče jednostavnog dvodijelnog kućišta, ono nije u njegovoj nadležnosti, jer je pozvan procijeniti orgulje.

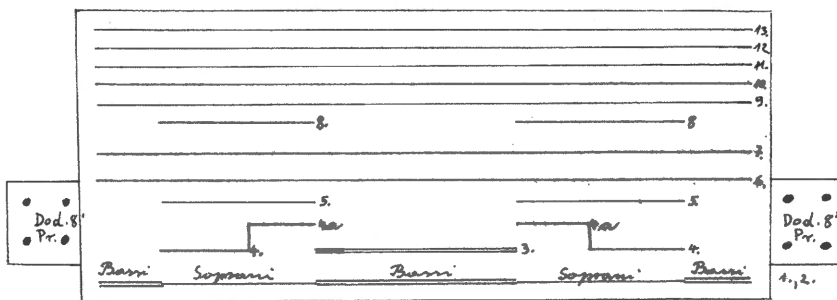
Dana 7. studenog 1834. fra Vjekoslav Jerolim Vrdoljak isplatio je graditelju dogovoreni iznos od 660 fiorina za orgulje. Isplata je obavljena u Veneciji, a priznanicu je napisao i potpisao Giacomo Bazzani Fabricator D'organi alli Gesuiti in Venezia.⁷

Orgulje su slijedećeg dana poslane u Imotski gdje su stigle 15. prosinca 1834.⁸ Kroz deset dana ih je postavio na pjevalište, složio i akordirao (uštimao) fra Filipušić kojemu je za te poslove plaćeno 20 fiorina.⁹

Na Božić, 1834. orgulje su zasvirale po prvi put žiteljima Imotskog. Orguljao je fra Vjekoslav Vrdoljak. Taj dan je ujedno početak bogatijeg glazbenog života u crkvi i gradu koji je tada mogao imati blizu 1000 duša.¹⁰

Iz navedenih dokumenata možemo zaključiti slijedeće: orgulje su imale 15 registara, odnosno 13 ako se sažmu registri Principale b. i s., te Tromboncini b. i s., imale su pedalnu klavijaturu i Tamburo. Uz te podatke, koristit će nam za određivanje ustrojstva i dispozicije sačuvana manualna zračnica.

Manualna zračnica je s kliznicama, rađena iz kvalitetne orahovine (matični dio) i smrekovine (pretinac, donja pojačanja i ventili). Dimenzije su slijedeće: duljina 162 cm, širina 61,5 cm i visina 8,5 cm. Pretinac (zračna komora) je danas bez donje daske i prednjeg poklopca. Unutarnje mjere pretinca su: duljina 154,5 cm, širina 29 cm i visina 7,8 cm.

Schematski prikaz manualne zračnice

⁷ Dokument II, Priznanica.

⁸ Milan Ivanišević, crkva sv. Franje Asiškog u Imotskom, Čuvari baštine, Imotski 1989., str. 331.

⁹ Dokument III, str. 5.

¹⁰ Fra Vjeko Vrčić, Plemena Imotske krajine, Imotski 1996., str. 86. i 87.

Redni broj 1. i 2. je razdijeljeni registar (spezzati) Tromboncini bassi i soprani. Broj 3. je Principale bassi c° -cis¹, 14 kositrenih svirala u prospektu. Broj 4. je dio registra Principale soprani, 9 kositrenih svirala u prospektu. Broj 4a. su preostale svirale registra Principale soprani, njih 14 rađenih u olovu s primjesom kositra, a smještene su u trećem redu, iza prospektnih svirala. Lijevo i desno su bila dva dodatka za 8 najdubljih principalovih svirala koje su bile iz drva (C, D, E, F, G, A, B i H - 8'). Dodaci su uvijek izvan domašaja kliznice pa imaju svoje dodatne ventile u pretincu. Zbog toga tih osam svirala se uvijek glasaju na pritisak tipke, bez obzira da li je registar Principale bassi uključen ili nije. Redni broj 5. su svirale registra Voce umana soprani, d¹-c³, 23 olovne svirale. Redni broj 6. je registar Ottava, 45 olovnih svirala. Broj 7. je registar Flauto in XII, 45 olovnih svirala. Redni broj 8. je registar Cornetta soprani, d¹-c³, 23 olovne svirale. Brojevi 9., 10., 11., 12. i 13. su registri ripiena: Quinta decima, Decima nona, Vigesima seconda, Vigesima sesta i Vigesima nona, svaki od njih je imao 45 olovnih svirala.

Sada, nakon uvida u manualnu zračnicu, možemo složiti cjelovitiju sliku ovih orgulja. Bio je to instrument mletačko-dalmatinskog tipa, srednje veličine s četiristopnim prospektom, manualom i pedalom.

Opseg manuala: E/C - c³, 45 tipaka s podjelom na basse i soprane (cis¹/d¹).
Opseg pedala: E/C - gis⁰ + tipka XVIII (Tamburo).

Dispozicija:

<u>Ripieno</u>	<u>Melodijski registri</u>
1. Principale bassi (8')	11. Voce umana (sopr. 8')
2. Principale soprani	12. Flauto in XII (2 2/3')
3. Ottava (4')	13. Cornetta (sopr. 1 3/5')
4. Quinta decima (2')	14. Tromboncini bassi (8')
5. Decima nona (1 1/3')	15. Tromboncini soprani
6. Vigesima seconda (1')	
7. Vigesima sesta (2/3')	
8. Vigesima nona (1/2')	
9. Contrabassi (16')	
10. ?	

Uz navedeno: Bio je efekt Tamburo (bubanj).

Mogao je biti efekt (registar) Uccelletti (slavuj, tić).

Sigurno je bio kolektiv Tiratutti (Ripieno 4' - 1/2')

Mogao je biti oktavni spoj u manualu Terza mano (d¹-c²).

Najvjerojatnije su postojala 2 klinasta izmjenično-crpeća mijeha.

Na čemu temeljim navedenu dispoziciju?

1. Opseg manuala je vidljiv iz sačuvane manualne zračnice. Velika oktava je bila pokraćena, bez tonova Cis, Es, Fis i Gis.
2. Opseg pedalne klavijature dade se izvesti iz Dacijevog spominjanja “pedala za Tamburo”. Riječ je o tipki u pedalu koja aktivira Tamburo, a uvijek je zadnja, nakon gis^o, odnosno osamnaesta po redu. Tamburo u to vrijeme nije izvediv ako orgulje nemaju pedalnu zračnicu od makar 12 tonova.
3. Svi registri principalnog kora (ripieno) dadu se iščitati iz manualne zračnice.
4. Registar Voce umana redovito se postavlja odmah iza principalovog registra. To je obavezan registar u svim baroknim orguljama ovog podneblja, pa bile one i najmanje (pozitiv).
5. Flauto in XII, niz metalnih koničnih svirala ugođen u kvinti, je koloristički registar. U kombinaciji s principalom i(li) oktavom dočarava zvuk korneta (stari cink iz porodice roga). Da je na ovom mjestu na zračnici registar Flauto in ottava tada bi bio podijeljen na dvije kliznice, odnosno na F1. in ott. Bassi i F1. in ott. Soprani iz razloga što je to solistički registar. Takva je bila praksa. Kako se ovdje radi o jednom nizu, 45 širih svirala poredanih cik-cak na jednoj kliznici, stoji tvrdnja da je to bio registar Flauto in XII.
6. Odmah iza ovog, slijedi još jedan koloristički registar zastupljen samo u sopranu, Cornetta. To je niz koničnih sviralica ugođenih u terci (Decima settima) koji u kombinaciji s principalom, ili s principalom i kvintnom flautom, zvuči arhaično i daje poseban ugođaj. Dugo su Voce umana, Flauto in XII i Cornetta tvorili jedinu protutežu ripienu. Tek od Nakića, ovom “trojstvu” pridružuju se četiristopne flaute i jezičnjaci s vrlo plikim rezonatorima - tromboncini. Vremenom, kvintna flauta i cornatta nestaju iz venecijanskih orgulja, a njihovo mjesto zauzimaju flaute bazirane na 8' i 4' s dodanom flauticom 2' (Ottavino militare).
7. Tromboncini su bili iste izrade kao u doba Nakića što je vidljivo iz tragova na zračnici. Rupe, u koje se svirale bile smještene, su kvadratnog presjeka.
8. Što je bilo na zračnici pedalne klavijature? Iako je stara crkva sv. Franje Asiškog bila “čednih dimenzija”, 20 x 10 m,¹¹ prostor na pjevalištu je mogao biti dovoljno visok za registar Contrabassi (C=16'). Taj registar je mogao biti izveden na 3 načina:

¹¹ Fra Vjeko Vrčić, Povijest franjevačkog samostana u Imotskom, Čuvari... o. c. str. 68.

- a) S otvorenim ravnim sviralama koje traže kućište visoko 5,50 m
- b) S otvorenim lomljenim (najdulje) sviralama, pod pravim kutom, a u tom slučaju kućište ne mora biti visočije od 4,20 m
- c) S poklopljenim najduljim sviralama (traže pola realne visine) i otvorenim sviralama viših tonova, kućište je moglo biti i ispod 4 m visoko.

Kako se radi o orguljama s četiristopnim prospektom, znači s kućištem srednje širine, pretpostaviti je da je rješenje bilo b) ili c) jer iz estetskih razloga mali prospekt ne podnosi visoko kućište.

Da li je registru Contrabassi bio pridružen registar Ottava CTB (8')? Takva kombinacija u orguljama srednje veličine nije izvediva radi uskog kućišta. Iz istog razloga su osamstopne principalove svirale (njih osam) stavljene u kućište, a ne u prospekt. Registar Contrabassi ima 12 svirala, 8 šesnaeststopnih i 4 osamstopne. Dvostruki registar Contrabassi & Ottava CTB ima 20 svirala, odnosno uz navedenih dvanaest još 8 osamstopnih. Za toliko svirala, nešto više od jednog metra, morala bi biti dulja pedalna zračnica što znači i za toliko šire kućište. Logično je rješenje: srednje orgulje - u pedalu samo registar Contrabassi. Ipak, pogledajmo što firma Bazzani kombinira u pedalu.

U svojim kasnijim radovima kombiniraju različita, pa i do tada neuobičajena rješenja. Primjerice u orguljama ove veličine u Obrovcu (1847.) Bazzanijevi u pedalu imaju registar Ottava de'Contrabassi, dakle 8' a ne 16', dok u Bakru (1855.) u pedalu uz Ottavu de'Contrabassi (8') ugrađuju četiristopni drveni jetizni registar Trombe (in ottava). Radi se stvarno o dva iznimna rješenja. Njemu možemo dodati i treće, a to je tek ovješeni pedal pri čemu pedalna klavijatura nema svoju zračnicu, a tipke pedala su stalno povezane s odgovarajućim tipkama u manualu. Takvo rješenje je u Bazzanijevim orguljama u Poveljima (1838.) koje imaju potpuno istu dispoziciju u manualu kao ove imotske.

Na kraju, ostaje upitan petnaesti registar. Da li je Tamburo smatran registrom? U prodaji je sve moguće. Bazzanijevi su ugrađivali i efekt Uccelletti (slavuj). Ta jeftina naprava bi se mogla smatrati i registrom. Možda se jednog dana otkrije ugovor s tabelom pa će i ta dilema biti riješena. Do tada petnaesti registar ostaje nepoznanica.

Od ukupno 12 registriranih Bazzanijevih orgulja u Hrvatskoj, ove, za sada najranije u nas, možemo izdvojiti po opsegu manuala i izboru registara. Opseg E/C - c³ imaju još jedino orgulje u Velom Lošinj (P. Bazzani 1897. !!!) u crkvi sv. Josipa. Ostalih 10 imaju opseg do f³, g³ ili a³. U odabiru registara kod imotskih orgulja graditelj je strogo poštivao Nakićevu tradiciju. Potpuno istu dispoziciju u manualu imaju još Bazzanijeve orgulje u Povjima iz 1838. godine. Sve ostale orgulje su bez tradicionalnih registara Flauto in XII i

Cornetta. Nadomještaju ih flaute 8', 4' i 2', a dodani su i različiti jezičnjaci, poboljšani i s realnim rezonatorima, te uskomenzurirani labijalni imitatori gudača - viola, gamba i sl.

Uz gradnju i postavljanje imotskih orgulja spomenuta su 4 imena: Giacomo Bazzani, Callido (vjerojatno Antonio), Giacomo Dacij i fra (Jerolim) Filipušić.

Giacomo Bazzani (u ranijim dokumentima Bassani)¹² je utemeljitelj poznate i plodne orguljarske radionice u Veneciji. Najprije vodi već dobro uhodanu i vrlo poznatu radionicu braće Callido (Agostino i Antonio) koju su ovi naslijedili od oca, pok. Gaetana Callida, vrlo cijenjenog Nakićevog učenika (Este 1727. - Venezia 1813.). Kasnije, Bazzani preuzima tu istu radionicu, a to se moglo dogoditi iza 1820., točnije oko 1826. g. Naime, Agostino i Antonio Callido grade orgulje za Milnu (Brač) između 1815. i 1820. godine. Agostino umire 1826., a te iste godine Antonio pod svojim imenom gradi orgulje za katedralu u Cresu. Po preuzimanju radionice od strane Giacomina Bazzanija, Antonio nastavlja raditi sada u tuđoj firmi, što se daje zaključiti iz spomenutog dokumenta o procjeni imotskih orgulja. Antonio Callido je preminuo 1841. g.

Kad je počeo djelovati Giacomo Bazzani? Poznato je da je g. 1818. gradio orgulje za župnu crkvu u Vodnjanu (Istra), što je možda bio početak njegovog samostalnog poslovanja. Bile su to vjerojatno velike orgulje, jer su imale puni ripieno (8'-1/4'). Godine 1934. na njihovo mjesto dolaze orgulje firme Zanin.¹³

Firma Bazzani kontinuirano djeluje od 1818. do iza prvog svjetskog rata kroz Giacomina i sinove Alessandra, Pietra i Giacomina, a kasnije i nećake Giacomina i Pietra (zadnji, umire 1950. g.). Kroz jedno stoljeće svog djelovanja proizveli su više od 400 orgulja za crkve u Italiji i Dalmaciji. Sebe nazivaju nasljednicima Nakića i Callida što je vidljivo i iz zapisa na orguljama stolne crkve u Korčuli: PREMIATA FABBRICA VENETA D'ORGANI/PIETRO E NIPOTI BAZZANI/ SUCCESSORI NACHINI E CALLIDO/VENEZIA/ COSTRUZIONE NO° 324. ANNO 1883.

Glavne odlike njihove radionice su čvrsta povezanost s tradicijom i velika proizvodnja tipiziranih orgulja solidne kvalitete i pristupačne cijene. Na njihovim instrumentima događaju se neke promjene, no, u biti to su i dalje barokne orgulje namijenjene isključivo pratnji i liturgijskom obredu.

Prezime Dacci se često susreće u dokumentima iz osamnaestog stoljeća koje se odnose na nabavu i gradnju orgulja po Dalmaciji. Pišu ga još i Dazzi,

¹² Giuseppe Radole, *L'arte organaria in Istria*, Bologna 1969., str. 130. i u Dokumentu I G. Dacij piše Bassani.

¹³ G. Radole, o. c. str. 120. i 121.

Daci i Dacij. Najpoznatiji od Daccia je Nakićev učenik Francesco, kasnije suradnik i osoba od posebnog učiteljevog povjerenja.¹⁴ U jednom pismu P. Nakić piše njegovo prezime Dacij.¹⁵ Radi snalaženja u daljnjem tekstu zvat ćemo ga F. Dacci stariji (1812. - 1784.). On je gradio orgulje i u našim stranama: 1768. u Makarskoj stolnoj crkvi, 1771. u franjevačkoj crkvi na Visovcu?, 1775. u Donjem Humcu na Braču i 1776. u Umagu.

U osamnaestom stoljeću spominje se i Giacomo Dacij (i Dacci) kojega ćemo zvati G. Dacci stariji.¹⁶ Njega G. Radole spominje pozivajući se na F. Bulića, a ovaj ga navodi kao stolara koji je izradio kućište za Nakićeve orgulje u Nerežišćima 1752. g.¹⁷ Dr. Cvitko Fisković istu osobu zove Jakov Daci, a gradnju Nakićevih orgulja u Nerežišćima premješta u 1775. g.¹⁸ On pretpostavlja da je taj Jakov brat Francesca Daccia starijeg.

Istodobno, uz F. Daccia starijeg, Nakićevog učenika, posluje još jedan orguljar istog imena i prezimena, nećak F. Daccia st., a zvat ćemo ga Francesco Dacci mlađi. On se spominje g. 1794., vezano za orgulje u Novigradu u Istri.¹⁹

U obitelji Dacci bila su i dva Pietra: Pietro Dacci stariji (1766-1806.), nećak F. Daccia starijeg (Nakićevog učenika)²⁰ i Pietro Dacci mlađi, nećak F. Daccia mlađeg.²¹ I Frane Bulić spominje Pietra Daccia, graditelja kućišta na Nakićeve orgulje u crkvi sv. Marka u Makarskoj 1770.²² Taj podatak je upitan jer po pisanju C. Fiskovića orgulje za tu crkvu gradio je F. Dacci stariji 1768.g.²³

Ovoj petorici Daccia, bez obzira kako im se pisalo prezime, zahvaljujući imotskim dokumentima možemo pridružiti i šestog. To je Giacomo Dacci mlađi. Sebe potpisuje kao sina pok. Francesca, graditelja orgulja. Za sada anonymus ili marginalac, pretpostaviti je da je bio orguljar ili dobar znalac orguljarskog umijeća, jer se usudio procjenjivati tuđi rad. Koji mu je Francesco bio ocem? Teoretski, mogao je biti i stariji, i mlađi. Ipak, vjerojatnije je bio

¹⁴ G. Radole, o. c. str. 134.

¹⁵ Antonio Garbelotti, Pietro Nachini organario veneto, Amis 1993., Antiqua musicae italianae studiosi, Bologna, str. 23.

¹⁶ G. Radole, o. c. str. 134.

¹⁷ Frane Bulić, Orgulje glasovitih umjetnika po crkvama Dalmacije, Sv. Cecilija, 1918. br. 5. i 6.

¹⁸ Cvito Fisković, Iz glazbene prošlosti Dalmacije, Mogućnosti XXI (br. 6., 7.), Split 1974., str. 731.

¹⁹ G. Radole, o. c. str. 134.

²⁰ A. Garbelotti, o. c. str. 15.

²¹ G. Radole, o. c. str. 134.

²² F. Bulić, o. c.

²³ C. Fisković, o. c. str. 730.

mladi. Ne zaboravimo da se procjena imotskih orgulja zbila 1834. g. Četvrta spomenuta osoba u imotskim dokumentima je "Revdo Padre aggregatio Filipussich".²⁴ On je montirao i akordirao imotske orgulje. Fra Vjeko Vrčić je pronašao slijedeće o njemu: Fra Jerolim Filipušić umro je u Omišu 3. prosinca 1849. Rodio se u Muću. Umro je u 78. godini. Piše za nj u Mrtvaru da je bio "organum modulator" (usklađivač orgulje).

O fra Jerolimu Filipušiću znademo vrlo malo. Bez obzira da li je izučio orguljarsko umijeće ili je u tomu bio samouk, činjenica da se upustio u montiranje orgulja govori o njegovom dobrom poznavanju složenog ustrojstva tog instrumenta. Svoj posao je očito dobro obavio jer je na njima prvi svirao (i bio zadovoljan) fra Vjekoslav Vrdoljak, pisac navedenog Libretta, koji je po pisanju Ivaniševića bio orguljaš, u ovom slučaju osoba od struke.²⁵ Moguće u arhivima naših crkava i samostana ima još podataka o sličnim poslovima koje je fra Filipušić vjerojatno obavljao: montiranje, reparatura, održavanje i ugadanje.

Ovdje sam nastojao odgonetati jedan od "pokojnih" Bazzanijevih instrumenata. Neka ostane u sjećanju. Prije 25 godina evidentirao sam 11 Bazzanijevih orgulja. Znadem da su jedne danas "pokojne" (Škrip) dok za ostatke Pietrovih (1897.) nisam siguran da se još uvijek čuvaju. Što je s preostalih 9? Da li su na pomolu nova rušenja (Korčula)? Kako promijeniti razmišljanja i zbivanja u korist spomenika kulture? Samo pitanja ... a bilo bi bolje čitati izvješća o restauraciji orgulja nego nekrologe. Neka ovaj članak makar potakne na razmišljanje.

SUMMARY

The Bazzani company worked continually from 1818. until after the first World War. Throughout one century of their work they made over 400 organs for churches in Italy and the southern Croatia. This work aims at discovering one of many, today non - existing Bazzani's instruments whose remains are kept in the Franciscan monastery in Imotski.

²⁴ Dokument III, Libretto, str. 5.

²⁵ Milan Ivanišević, o. c. str. 331.